

Κωστής Κοκκινόφτας

Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟ

Ο ιδρυτής και προστάτης της Εκκλησίας της Κύπρου Απόστολος Βαρνάβας γεννήθηκε στην Κύπρο από γονείς εύπορους Ιουδαίους της φυλής Λευί. Σε νεανική ηλικία, χάριν ανωτέρων σπουδών, μετέβη στα Ιεροσόλυμα, όπου μαθήτευσε στον νομοδιδάσκαλο Γαμαλιήλ και γνωρίστηκε με τον Κύριο Ιησού Χριστό, τον οποίο πίστεψε και ακολούθησε, συμβάλλοντας στη στερέωση και στην ευρύτερη διάδοση της διδασκαλίας του. Σύμφωνα με τις «Πράξεις των Αποστόλων», υπήρξε «άνηρ αγαθός και πλήρης Πνεύματος Αγίου και πίστεως», οι δε Άγιοι Απόστολοι τον αποκάλεσαν, για την ηθική και υλική συνεισφορά του στο αποστολικό έργο, με το όνομα Βαρνάβας, που σημαίνει «Υιός παρακλήσεως», αντί Ιωσή, που ήταν το όνομά του. Διακρίθηκε δε για την ιεραποστολική και φιλανθρωπική του δράση, έχοντας κύριο μέλημά του να παρηγορεί και να ενισχύει τους πιστούς, γεγονός που τον ανέδειξε, κατά την αρχαία παράδοση, στον κορυφαίο του κύκλου των εβδομήκοντα.

Ο Απόστολος Βαρνάβας συνδέθηκε άμεσα με τη διάδοση του Χριστιανισμού στο νησί μας, συμμετέχοντας, μαζί με τον ανειψίο του Ευαγγελιστή Μάρκο και τον Απόστολο Παύλο, σε αποστολική περιοδεία, το 45 μ.Χ., οπότε, αφού αναχώρησαν από την Αντιόχεια, αφίχθηκαν, μέσω Σελεύκειας, στην Κύπρο και κήρυξαν τη νέα θρησκεία στις πόλεις Σαλαμίνα και Πάφο, τόσο σε Έλληνες, όσο και σε Ιουδαίους. Όπως αναφέρεται, στην Πάφο άκουσε τον λόγο του Θεού και ο Ρωμαίος ανθύπατος Σέργιος Παύλος, ο οποίος πίστεψε στον Χριστό και υπήρξε ο πρώτος αξιωματούχος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, που έγινε Χριστιανός. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, κατά την περιοδεία αυτή συνάντησαν τον Άγιο Λάζαρο στο Κίτιο, τον οποίο χειροτόνησαν πρώτο επίσκοπο της πόλης, καθώς και τον ειδωλολάτρη Ηρακλείδη και μετέπειτα Επίσκοπο Ταμασού Άγιο Ηρακλείδιο, τον οποίο κατήχησαν και βάπτισαν.

Μερικά χρόνια αργότερα, γύρω στο 50 μ.Χ., ο Βαρνάβας, συνοδευόμενος από τον ανειψίο του Μάρκο, πραγματοποίησε και δεύτερη αποστολική περιοδεία στην Κύπρο. Ωστόσο καταδιώχθηκε από Ιουδαίους και βρήκε μαρτυρικό θάνατο από λιθοβολισμό στην πόλη της Σαλαμίνας, γύρω στο 57 μ.Χ. Στη συνέχεια, το σώμα του τοποθετήθηκε σε πυρά, αλλά «προνοία Θεού», αυτό έμεινε ανέπαφο και ακέραιο, οπότε ο Μάρκος κατόρθωσε να το

κηδεύσει σε λαξευτό Ρωμαϊκό τάφο σε παρακείμενη τοποθεσία, αποθέτοντας σε αυτό το ιερό ευαγγέλιο του Ευαγγελιστή Ματθαίου, το οποίο ο Βαρνάβας είχε αντιγράψει και είχε πάντοτε μαζί του.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, παρά την αποδεδειγμένη αποστολικότητα της Εκκλησίας της Κύπρου, όπως τεκμηριώνεται από τις αναφορές στις «Πράξεις των Αποστόλων» για τη διάδοση του Ευαγγελίου στο νησί από τους Αποστόλους Παύλο και Βαρνάβα και τον Ευαγγελιστή Μάρκο, η Εκκλησία της Αντιόχειας ήγειρε αξιώσεις για έλεγχο της, με τη δικαιολογία ότι από αυτή διαδόθηκε ο Χριστιανισμός στο νησί. Του θέματος επιλήφθηκε τελικά η Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος, που συνήλθε στην Έφεσο το 431, και η οποία προστάτευσε τα δίκαια της Εκκλησίας της Κύπρου και αναγνώρισε με τον όγδοο κανόνα το Αυτοκέφαλό της. Παρόλα αυτά, ο Μονοφυσίτης Πατριάρχης Αντιοχείας Πέτρος Γναφεύς, πενήντα περίπου χρόνια αργότερα, επανέφερε το αίτημα για υπαγωγή της Εκκλησίας του νησιού στην Αντιόχεια. Τέρμα στις αξιώσεις αυτές δόθηκε στα τέλη του 5ου αιώνα με τη θαυμαστή εύρεση του λειψάνου του Αποστόλου Βαρνάβα από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Ανθέμιο και την απόδειξη της αποστολικότητας της τοπικής Εκκλησίας.

Σύμφωνα με τον Κύπριο μοναχό Αλέξανδρο, ο οποίος έζησε το δεύτερο μισό του 6ου αιώνα, ο Απόστολος Βαρνάβας, γύρω στο έτος 488, παρουσιάστηκε στον ύπνο του Ανθεμίου και του υπέδειξε την ακριβή τοποθεσία, όπου βρισκόταν ο τάφος με το λείψανό του και το χειρόγραφο ευαγγέλιο του Ευαγγελιστή Ματθαίου. Στη συνέχεια, ο Ανθέμιος μετέβη στην Κωνσταντινούπολη και με βάση τα ιερά αυτά κειμήλια, που είχε ανεύρει στον τάφο του Αποστόλου και προσφέροντας στον αυτοκράτορα Ζήνωνα το ευαγγέλιο του Ματθαίου, κατόρθωσε να αποδείξει την αποστολική προέλευση της Εκκλησίας της Κύπρου και, κατά συνέπεια, να διασφαλίσει το Αυτοκέφαλό της. Όπως αναφέρει ο μοναχός Αλέξανδρος, ο Ανθέμιος, ύστερα από την επιστροφή του στην Κύπρο, ίδρυσε, με χορηγία του αυτοκράτορα Ζήνωνα και άλλων αρχόντων, τη Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα, που αποτελείτο από μεγάλη τρίκλιτη βασιλική με ξενώνες και κελιά. Ακολούθως, κατά την περίοδο των αραβικών επιδρομών, η βασιλική αυτή καταστράφηκε και αντικαταστάθηκε από άλλη, από την οποία διατηρούνται τμήματα, που αποτελούν τον βόρειο και τμήμα του δυτικού τοίχου της σημερινής εκκλησίας. Η τελευταία είναι άγνωστο πότε κτίστηκε, γνωρίζουμε, όμως, ότι επισκευάστηκε επί Αρχιεπισκόπου Ιλαρίωνος Κιγάλα, το 1678, και συμπληρώθηκε επί Αρχιεπισκόπου Φιλοθέου, το 1740.

Σε απόσταση εκατό περίπου μέτρων, προς τα ανατολικά της εκκλησίας, βρίσκεται λαξευτός τάφος, που ανάγεται στη ρωμαϊκή περίοδο, και θεωρείται ως ο τάφος του Αποστόλου Βαρνάβα. Ο τάφος κατέστη από τα πρώτα χρόνια της εύρεσης του λειψάνου του Αποστόλου, προσκνηματικό κέντρο και για τον λόγο αυτό διακοσμήθηκε με τοιχογραφίες, που, όμως, καταστράφηκαν με το πέρασμα του χρόνου και μόνο κάποια ελάχιστα υπολείμματα διασώθηκαν. Στο μεταξύ, μέσα στον τάφο ανοίχθηκε πηγάδι, από το οποίο οι προσκνητές έπαιρναν αγίασμα. Όπως μαρτυρεί σχέδιο της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα, που φιλοτέχνησε, το 1735, ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της περιηγητικής μοναστηριακής φιλολογίας στο νησί, Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκυ, πάνω από τον τάφο είχε κατασκευαστεί καμαροσκέπαστο κτίσμα, που αργότερα ερειπώθηκε. Τελικά, αρκετά χρόνια αργότερα, το 1954, το κτίσμα αυτό, με πρωτοβουλία των αυτάδελφων μοναχών Χαρίτονα, Στεφάνου και Βαρνάβα, οι οποίοι, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, εγκαταβίωσαν στη Μονή στα νεότερα χρόνια, αντικαταστάθηκε από μικρό παρεκκλήσι, που μετασκευάστηκε, το 1964, με δαπάνες του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ', σε μονόκλιτο με τρούλο.

Η παλαιότερη μαρτυρία για τη λειτουργία της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας προέρχεται από επιγραφή σε εικόνα των Αγίων Βαρθολομαίου και Βαρνάβα, του έτους 1686, όπου αναφέρεται το όνομα του Ηγουμένου Σωφρονίου. Πριν από τη χρονολογία αυτή, δεν έχουμε υπόψη μας τυχόν αναφορές σε λειτουργία της Μονής. Οι διασωθείσες μαρτυρίες ξένων περιηγητών, τόσο στα χρόνια της Λατινοκρατίας, όσο και στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όπως του Φρα Νόε τον 15ο αιώνα, του Τσέχου Πρέφατ το 1546, του Ιταλού Τομάσο Πορκάτσι το 1576, καθώς και του μόνιμου κάτοικου Κύπρου, μέχρι την κατάληψή της από τους Τούρκους το 1571, Δομινικανού μοναχού Στέφανου Λουζινιάν το 1580, περιορίζονται αποκλειστικά στην εκκλησία και στον τάφο του Αποστόλου και δεν αναφέρουν οτιδήποτε για λειτουργία Μονής, ύπαρξη κελιών ή διαμονή μοναχών. Από τις μαρτυρίες αυτές ξεχωρίζει η σχετική του Τσέχου Πρέφατ, ο οποίος σημειώνει ότι επισκέφθηκε την περιοχή και περιγράφει το παρεκκλήσι πάνω από τον τάφο του Αποστόλου Βαρνάβα και το ευρισκόμενο εκεί αγίασμα, διασώζοντας τη λαϊκή αντίληψη περί των θαυματουργικών θεραπευτικών του ιδιοτήτων στις περιπτώσεις δερματικών νόσων. Καταγράφει επίσης το έθιμο να στερεώνονται στη γη, γύρω από το παρεκκλήσι, σταυροί από καλάμια, από όσους θεραπεύονταν.

Οι πρώτες εκτενείς πληροφορίες για τη λειτουργία της Μονής στα χρόνια της Τουρκοκρατίας διασώζονται από τον προαναφερθέντα Βασίλειο Μπάρσκυ, ο οποίος σημειώνει στο οδοιπορικό του ότι, το 1735, διέμεναν σε αυτήν ένας Ηγούμενος και δυο - τρεις Μοναχοί, που ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ο Μπάρσκυ αναφέρει επίσης, ότι η Μονή διέθετε περιορισμένο αριθμό κελιών και άλλων κτισμάτων, καθώς και ένα δεντρόκηπο με μερικά φρουτόδεντρα. Ο Ρώσος περιηγητής εντυπωσιάστηκε από την εκκλησία της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα, την οποία σχεδίασε, μαζί με το παρεκκλήσι, όπως έγινε λόγος προηγουμένως, που βρισκόταν πάνω από τον τάφο του Αποστόλου.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, η Μονή γνώρισε σημαντική άνθηση, και, όπως σημειώνεται σε κώδικα της Αρχιεπισκοπής, είχε στην κατοχή της αρκετή κτηματική περιουσία, καθώς και Μετόχιο στο χωριό Μηλιά. Από δε τον κατάλογο με τα ονόματα των Μοναχών, οι οποίοι υπηρετούσαν στις Μονές της αρχιεπισκοπικής περιφέρειας, πληροφορούμαστε ότι το 1800 διέμεναν σε αυτή δώδεκα Μοναχοί και εργαζόμενοι λαϊκοί, με επικεφαλής τον Οικονόμο Ιωακείμ, ο οποίος, το 1821, διαδέχθηκε στον αρχιεπισκοπικό θρόνο τον απαγχονισθέντα από τους Τούρκους κατακτητές Μάρτυρα Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό.

Στη συνέχεια, όμως, εξαιτίας των επιπτώσεων των τραγικών γεγονότων του Ιουλίου του 1821, η Μονή εγκαταλείφθηκε και η κτηματική της περιουσία νοικιαζόταν από την Αρχιεπισκοπή του νησιού, είτε σε άγαμους κληρικούς, είτε σε χωρικούς. Την περίοδο αυτή, στη Μονή προσέρχονταν λιγστοί προσκυνητές από τις γύρω κοινότητες, κυρίως στις 11 Ιουνίου, ημέρα κατά την οποία γιορτάζεται η μνήμη του Αποστόλου Βαρνάβα, οπότε ετελείτο μικρή πανήγυρη. Μόνο ύστερα από την οριστική λήξη του Αρχιεπισκοπικού Ζητήματος, επιδείχθηκε εκ μέρους της Διοικούσας Εκκλησίας ενδιαφέρον για τη Μονή και ο νεοεκλεγείς Αρχιεπίσκοπος Κύριλλος Β΄, ο από Κιτίου, μετέβη σε αυτήν, τον Ιούνιο του 1910, όπου τέλεσε πανηγυρική θεία λειτουργία με την ευκαιρία της εορτής του Αποστόλου Βαρνάβα, ενέργεια που επανέλαβε και το αμέσως επόμενο έτος. Ο Κύριλλος πραγματοποίησε επίσης έργα επισκευής στο καθολικό, το οποίο και εγκαινίασε, όπως μαρτυρεί σχετική επιγραφή σε κίονα του κυρίως ναού, στις 11 Ιουνίου 1915. Την περίοδο αυτή ανοίχθηκε η σημερινή νότια είσοδος, όπως και τα παράθυρα στον νότιο τοίχο του ναού, και ανηγέρθη το κτήριο της ανατολικής πτέρυγας της Μονής.

Στην κατάσταση αυτή βρισκόταν η Μονή του ιδρυτή και προστάτη της Εκκλησίας της Κύπρου μέχρι το 1917, οπότε εγκαταστάθηκαν σε αυτήν οι αυτάδελφοι Μοναχοί Χαρίτων, Στέφανος και Βαρνάβας. Έκτοτε η ιστορία της είναι άμεσα συνδεδεμένη με τους τρεις Μοναχούς, τους οποίους οι παλαιότεροι Κύπριοι ενθυμούνται να βρίσκονται γύρω από κάποιο αγιογραφικό αναλόγιο και να ζωγραφίζουν μίαν από τις εκατοντάδες εικόνες, με τις οποίες κόσμησαν πολλές εκκλησίες του νησιού. Οι τρεις Μοναχοί γεννήθηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα στο χωριό Αφάνεια και ήταν παιδιά των εγχωρίων ιερέα Γαβριήλ και πρεσβυτέρας Παρασκευής. Η τελευταία, μετά από την εγκαταβίωση των παιδιών της στη Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα, προσήλθε επίσης σε αυτήν, ύστερα από τον θάνατο του ιερέα συζύγου της, και υπηρέτησε ως Μοναχή με το όνομα Ευπραξία.

Φορείς της κυπριακής ιερατικής παράδοσης, τα τρία αδέλφια συνδέθηκαν σε νεαρή ηλικία με τους αγιορείτες αυτάδελφους Μοναχούς Κύριλλο και Νήφωνα από το Καϊμακλί, οι οποίοι αγιογραφούσαν στον ναό του Αγίου Γεωργίου της Άσσιας, χωριό που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από το δικό τους. Έτσι, όταν οι δύο αγιογράφοι ολοκλήρωσαν το έργο τους και επέστρεψαν στο Μονύδριο του Αγίου Γεωργίου της Χαβούζας, στην Αγία Φύλα Λεμεσού, όπου εγκαταβίωναν, ο Χαρίτων μετέβη πλησίον τους με σκοπό να διδαχθεί από αυτούς αγιογραφία και να αποτελέσει μέλος της συνοδείας τους. Τον μεγαλύτερο αδελφό ακολούθησαν, στα τέλη της δεκαετίας του 1900 - αρχές της δεκαετίας του 1910, και οι δύο μικρότεροι - πρώτα ο Στέφανος και στη συνέχεια ο Βαρνάβας. Για διάφορους λόγους, όμως, η νεοσυσταθείσα αδελφότητα, που περιλάμβανε επίσης τους αυτάδελφους Παγκράτιο, μετέπειτα Ηγούμενο της Μονής της Παναγίας της Τροοδίτισσας, και Ανδρέα, Ιερομόναχο αργότερα στη Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ στο Μονάγρι, καθώς και τον μικρότερο αδελφό των Κυρίλλου και Νήφωνα, Ιερεμία, υποχρεώθηκε, το 1912, να εγκατασταθεί στη μέχρι τότε εγκαταλελειμμένη Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, όπου κατέφυγε, το 1913, άλλος ένας νεαρός μοναχός, ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Λεόντιος.

Οι πενιχροί οικονομικοί πόροι της νεοσύστατης αδελφότητας συνέτειναν, ώστε σε σύντομο χρονικό διάστημα να αντιμετωπίσει οξύτατα προβλήματα, που επέφεραν τη διάλυσή της. Έτσι, το 1915, οι Χαρίτων, Στέφανος και Βαρνάβας υποχρεώθηκαν, εκ των πραγμάτων, να επιστρέψουν στην Αφάνεια και στη συνέχεια, με την έγκριση του νέου Αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Γ', να εγκαταβιώσουν στην επίσης εγκαταλελειμμένη Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα, η οποία, εξαιτίας της μακρόχρονης υπολειτουργίας της, ήταν τότε

σχεδόν άγνωστη στην πλειονότητα των Κυπρίων προσκυνητών. Τα πρώτα δεκαπέντε χρόνια, που έζησαν εκεί οι τρεις Μοναχοί, όπως διασώζει σε μαρτυρία του ο νεότερός τους, Ιερομόναχος Βαρνάβας, γιόρταζαν την ημέρα της Ανάστασης μόνοι και χωρίς κανένα επισκέπτη. Στη συνέχεια, όμως, με την απλότητα και την καταδεκτικότητα τους, μετέτρεψαν τη Μονή σε πνευματικό κέντρο της περιοχής Αμμοχώστου και σε ένα από τα σπουδαιότερα κυπριακά προσκυνήματα. Πρόθυμοι και εξυπηρετικοί, φιλακόλουθοι και καλοί γνώστες της βυζαντινής μουσικής, εντυπωσίαζαν τους επισκέπτες με τη φιλοξενία και την ευγένειά τους, με αποτέλεσμα η Μονή να αποκτήσει ευρύτατη φήμη.

Ένα από τα πρώτα έργα των τριών Μοναχών, ύστερα από την εγκαταβίωσή τους στη Μονή, ήταν η αγιογράφηση, εντός της εκκλησίας και δεξιά της κύριας εισόδου, του ιστορικού της εύρεσης του λειψάνου του Αποστόλου Βαρνάβα από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Ανθέμιο και της παραχώρησης από τον αυτοκράτορα Ζήνωνα των γνωστών προνομίων στην Εκκλησία της Κύπρου, δηλαδή ο Αρχιεπίσκοπός της να φορεί αυτοκρατορικό μανδύα κατά τις εκκλησιαστικές ακολουθίες, να κρατεί σκήπτρο αντί της ποιμαντορικής ράβδου και να υπογράφει διά κινναβάρεως, δηλαδή με κόκκινο μελάνι. Σύμφωνα με σχετική επιγραφή, η αγιογράφηση του ιστορικού της εύρεσης του λειψάνου του Αποστόλου ολοκληρώθηκε το 1922.

Αρκετά χρόνια αργότερα, στις 11 Ιουνίου του 1964, και αφού η Μονή του ιδρυτή και προστάτη της Εκκλησίας της Κύπρου καταξιώθηκε στη συνείδηση των Κυπρίων, ως ένα από τα σημαντικότερα προσκυνήματά του, αναδείχθηκε επίσημα σε μοναστικό κέντρο, με την ενθρόνιση από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο Γ΄, ως πρώτου Ηγουμένου, του δεύτερου σε ηλικία των αυτάδελφων Ιερομόναχων, Στεφάνου. Γέροντας, όμως, και εξομολόγος πολλών κατοίκων και μεγάλου αριθμού Ιερέων της περιοχής Αμμοχώστου εξακολούθησε να είναι ο μεγαλύτερος ηλικιακά από τους τρεις, Ιερομόναχος Χαρίτων, ο οποίος, εξαιτίας προβλημάτων που είχε με την όρασή του δεν επιθυμούσε την ενθρόνισή του, αλλά υπέδειξε για την ηγουμενία τον Ιερομόναχο Στέφανο.

Τότε άρχισε, με έξοδα των τριών Μοναχών, και η ριζική ανακαίνιση της Μονής. Βέβαια, ορισμένα έργα πραγματοποιήθηκαν από τα προηγούμενα χρόνια, όπως η ανέγερση του κωδωνοστασίου, η οποία, σύμφωνα με σχετική επιγραφή, ολοκληρώθηκε στα 1958. Η ουσιαστική, όμως, αναμόρφωση του χώρου και η ανακαίνιση των διαφόρων κτισμάτων της Μονής πραγματοποιήθηκε μετά το 1964. Την ίδια περίοδο, η μοναστική αδελφότητα

διευρύνθηκε με την προσθήκη ακόμη μερικών πατέρων, με αποτέλεσμα λίγο πριν από την τουρκική εισβολή του 1974 να αποτελείται από επτά Μοναχούς: τους τρεις αυτάδελφους ιερομόναχους Χαρίτωνα, Στέφανο και Βαρνάβα, και τους Μοναχό Νεκτάριο, ο οποίος απεβίωσε στην προσφυγιά, Ιερομόναχο Γαβριήλ, Ηγούμενο αργότερα της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα και πνευματικό στο Μετόχιο της Μονής Κύκκου Άγιος Προκόπιος, όπου βρήκε φιλόξενο καταφύγιο από τον Ηγούμενο της Μονής και μετέπειτα Μητροπολίτη Κύκκου και Τηλλυρίας Νικηφόρο, Ιερομόναχο Διονύσιο, εφημέριο ύστερα από την εισβολή στη γυναικεία Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, και Ιεροδιάκονο Βασίλειο, τον νυν Μητροπολίτη Κωνσταντίας και Αμμοχώστου.

Η τουρκική εισβολή του 1974 διέκοψε κατά τρόπο τραγικό την άνθηση αυτή της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα. Αρχικά, την περίοδο της εισβολής, ο μεγαλύτερος των αδελφών Χαρίτων ασθένησε και μεταφέρθηκε στην ελεύθερη Κύπρο για θεραπεία, όπου απεβίωσε τον Ιούλιο του 1976. Μερικές ημέρες μετά την ασθένεια του Χαρίτωνα, τον Σεπτέμβριο του 1974, τα τουρκικά στρατεύματα συνέλαβαν τον Ιερομόναχο Διονύσιο, τον οποίο, αφού κράτησαν για μικρό χρονικό διάστημα στις φυλακές της Λευκωσίας, εκδίωξαν στη συνέχεια στις ελεύθερες περιοχές. Δύο χρόνια αργότερα, στις 20 Δεκεμβρίου του 1976, εκδιώχθηκαν και οι Στέφανος, Βαρνάβας και Νεκτάριος - οι Γαβριήλ και Βασίλειος απουσίαζαν από τη Μονή, όταν αυτή κατελήφθη από τα τουρκικά στρατεύματα. Αρχικά, οι τρεις Μοναχοί βρήκαν καταφύγιο στη Μονή Σταυροβουνίου, όπου ο Νεκτάριος απεβίωσε. Στη συνέχεια, οι Στέφανος και Βαρνάβας εγκαταβίωσαν στη γυναικεία Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, όπου είχαν μονάσει κατά τη δεκαετία του 1910 και τάφηκε ο αδελφός τους Χαρίτων. Εκεί απεβίωσαν, ο μεν πρώτος το 1977, ο δε δεύτερος το 1983. Στο μεταξύ, οι κατακτητές λεηλάτησαν τη Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα και σύλησαν τους πολύτιμους θησαυρούς της, όπως αρκετές από τις παλαιές εικόνες του 17ου και 18ου αιώνα, που κοσμούσαν το εικονοστάσιό της. Σήμερα τη μετέτρεψαν σε μουσείο εικόνων, κυρίως του 20ού αιώνα, που προέρχονται από λεηλατημένες εκκλησίες της κατεχόμενης από τα τουρκικά στρατεύματα περιοχής του νησιού.

Στα νεότερα χρόνια, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Κύπρου, σε συνεδρία στις 17 Μαρτίου 2007, ανακήρυξε τη Μονή του Αποστόλου Βαρνάβα σε σταυροπηγιακή. Ακολούθως, στις 7 Ιουνίου του ίδιου έτους, η αδελφότητα της Μονής, αποτελούμενη από τους εκ των επιζώντων πατέρων Ιερομόναχους Γαβριήλ και Διονύσιο, και τους Ιεροδιάκονο

Ηρακλείδιο, Μοναχό Κλεόπα και δόκιμο Μοναχό Χρήστο, εξέλεξαν ως νέο Ηγούμενο τον Ιερομόναχο Γαβριήλ. Η ενθρόνισή του πραγματοποιήθηκε μερικές ημέρες αργότερα, στον εσπερινό της εορτής του Αποστόλου Βαρνάβα, στις 10 Ιουνίου 2007, από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο Β΄, στον πανηγυρίζοντα ναό του Αποστόλου, στη Δασούπολη. Ο Γέροντας Γαβριήλ, που εκπροσωπούσε τα μέλη της παλαιάς μοναστικής αδελφότητας του Αποστόλου Βαρνάβα, τα οποία με την πνευματικότητα και τον τρόπο ζωής τους αποτελούσαν παράδειγμα προς μίμηση για τους πιστούς, απεβίωσε μερικά χρόνια αργότερα, τον Δεκέμβριο του 2013, αφήνοντας δυσαναπλήρωτο κενό. Τον διαδέχθηκε ο Πρωτοσύγκελλος της Αρχιεπισκοπής Αρχιμανδρίτης Ιωάννης, ο οποίος ενθρονίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο Β΄, τον Ιανουάριο του 2014, στον ναό του Αγίου Αντωνίου στη Λευκωσία. Ταυτόχρονα, ύστερα από σχετική απόφαση του Μακαριωτάτου, ο ναός αυτός αποτέλεσε Μετόχιο της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα, μέχρι την επιστροφή και επανεγκατάσταση της αδελφότητας στην ιστορική της Μονή, στην κατεχόμενη Κύπρο.

Ομιλία που έγινε στις 6 Ιουλίου 2015 στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, με την ευκαιρία της επετείου της συμπλήρωσης εκατό χρόνων από τα εγκαίνια του καθολικού της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα.